

378.147(082)

Т 78

*Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і методики трудового
та професійного навчання*

**ТРУДОВА ТА ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА
МОЛОДІ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО
ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ**

*Присвячено 75-річчю Криворізького
державного педагогічного університету*

Матеріали Всеукраїнської науково-практичної
конференції (21-22 жовтня 2004 р.)

ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ

На сучасному етапі розвитку суспільства система освіти повинна забезпечити всі умови для всебічного розкриття творчого потенціалу особистості, прояву її власної активності в сфері діяльності.

Вирішення цього завдання потребує перебудови системи освіти на якісно новій основі.

Метою даної статті є визначення можливостей організації особистісно орієнтованого навчання студентів педагогічного університету.

Теоретичний аналіз і аналіз практики свідчать, що у вузі відбувається відчуження ряду компонентів початкової діяльності від її суб'єкта – студента. Такі важливі структурні елементи навчальної діяльності як цілепокладання, планування, самооцінка, аналіз діяльності практично монополізовані викладачем, який не залучає останніх до самостійного аналізу педагогічних ситуацій, прийняття власних рішень, прогнозування і оцінки можливих варіантів дій, що стає бар'єром в подальшому становленні їх особистісної свободи.

Тому актуальним стає питання про створення в навчально–виховному процесі вузу умов, в яких буде найбільш успішно розвиватися самодіяльна особистість, здатна до активної і творчої самоорганізації у всіх видах діяльності на основі самореалізації, саморозвитку. У цих умовах посилюється необхідність використання викладачем вузу новітніх технологій навчання, які, як стверджує І.Д.Бех, “ґрунтуються не на механізмі зовнішнього підкріплення (заохочення, покарання), а на рефлексивно–вольових механізмах, механізмах співпереживання і позитивного емоційно – творчого ставлення людини до суспільних норм і цінностей [1, с.123]. Такі технології кваліфікуються автором як «виховні технології особистісної орієнтації”.

Проблема особистісно орієнтованого навчання, в якій студент виступає активним суб'єктом процесу пізнання, сьогодні є однією з головних не тільки у педагогічній теорії (І.Д.Бех, Є.В.Бондаревська, В.В.Серіков, І.С.Якиманська та ін.), а і безпосередньо у практиці роботи освітніх закладів України.

В психолого–педагогічній літературі розуміння особистісно орієнтованого навчання ґрунтується на теорії діяльності, у відповідності до якої засвоєння змісту і способів діяльності здійснюється у процесі власної активності індивіда, в результаті чого

діяльність виступає одночасово як процес формування здібностей і як процес формування функцій особистості. Особистісно орієнтоване навчання передбачає, перш за все, виявлення особливостей студента як суб'єкта, як самотності і самоцінності і побудову педагогічних впливів з максимальною опорою на його досвід. Є.В.Бондаревська зазначає, що основою особистісно орієнтованого навчання є визнання учня "активним учасником навчально-виховного процесу, здатним здійснювати на нього суттєвий вплив, перебудовувати його у відповідності з потребами своєї особистості, інтересами саморозвитку" [2, с.18].

Навчальна діяльність у вищій школі характеризується, з одного боку, предметністю, що виявляється в її соціальній обумовленості, а з іншого, – індивідуальним характером учіння, що виявляється у значущості діяльності для студента. Мета навчання, в якій виражені суспільні потреби і цінності, по відношенню до студента є зовнішнім фактором. Мета ж учіння визначається вираженими в ній потребами і мотивами, які сформувалися в попередньому досвіді студента. Тому мета навчання і мета учіння можуть співпадати лише в ідеальному варіанті, коли допускається абсолютне відтворення в структурі індивідуальних потреб і мотивації системи суспільних потреб і цінностей. Оскільки така ідеальна форма співпадання індивідуального і суспільного досвіду практично виключена, то не слід очікувати і повного співпадання мети навчання і мети учіння.

Досвід свідчить, що формування особистості студента має багатофакторну обумовленість: воно визначається як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Одним із суб'єктивних чинників формування творчої особистості майбутнього вчителя виступають мотиви учіння, через які зовнішні впливи дають той чи інший психологічний ефект. В психолого–педагогічній літературі мотив визначається як внутрішнє збудження до того чи іншого виду діяльності, яке пов'язане з задоволенням певної потреби. Сукупність стійких мотивів, які знаходяться в певній ієрархічній залежності, створюють мотиваційну сферу особистості.

Навчальна мотивація багатозначна за змістом і різноманітна за формою. Так, В.О.Якунін, вказуючи, що навчальна мотивація складається із оцінки студентами різних аспектів навчального процесу (змісту, форм, способів організації тощо), включає в її структуру професійну мотивацію (студенти можуть краще чи гірше навчатися, тому що хочать чи не хочать отримати професію), пізнавальні мотиви (прагнення отримати нові знання, потреба і задоволення від самого процесу пізнання), широкі соціальні мотиви (прагнення принести користь суспільству), мотиви соціального і особистісного престижу

(утвердити себе і зайняти в майбутньому певне положення в суспільстві, в цілому, і в певному близькому соціальному оточенні, зокрема), прагматичні мотиви (мати більш високий заробіток).

Виявлена суттєва закономірність: “сильні” і “слабкі” студенти відрізняються між собою не стільки за рівнем інтелекту, скільки за оптою, якістю і типом мотивації пізнавальної діяльності. Мотивація відіграє роль компенсаторного фактора: при недостатньо розвинутих здібностях, студент, при наявності внутрішньої мотивації, може досягти більших успіхів, ніж здібний студент, у якого позитивна мотивація не сформована (Н.В.Бордовська, М.І.Мешков, А.О.Реан, В.О.Якунін та ін.) [3, с.131-145].

Тому формування позитивної мотивації є, з одного боку, першочерговим завданням особистісно орієнтованого навчання, з іншого – його результатом. Педагог повинен допомогти кожному студенту пройти шлях від “Ти мусиш” до “Я хочу”.

Реалізація особистісно орієнтованого навчання потребує специфічної методики, що сприяє створенню різнобічного навчального середовища, в якому кожен студент має можливість найбільш повно проявити себе, стати суб'єктом процесу пізнання. Якщо студент став суб'єктом навчального процесу він здійснює самоорганізацію, самоуправління, самоконтроль. Цілеспрямована, активна, свідомо діяльність сприяє як формуванню мотивації учіння, так і активізації розумових процесів, збуджує до знаходження оптимальних шляхів вирішення завдань і, як результат, сприяє інтелектуальному розвитку студента.

Саме тому в рамках цієї технології навчання кожен студент залучається до процесу пошуку знань шляхом співпраці з викладачем та іншими студентами. Забезпечує таку співпрацю діалоговий режим на заняттях, який спрямований на досягнення мети навчання. В процесі діалогу формується суб'єкт-суб'єктні взаємовідносини викладача і студентів. Глибинне взаємоприйняття один одного, що сприяє відкритому контакту між ними і формує творчу атмосферу у вирішенні навчальних проблем, забезпечує максимально повну самореалізацію студентом свого потенціалу в навчально-пізнавальній діяльності, розвиток здатності самостійно і активно діяти, приймати рішення, гнучко адаптуватися до умов, які постійно змінюються. Навчальний діалог в його зовнішній формі передбачає вирішення проблеми багатьма учасниками і потребує розв'язання таких завдань, в яких закладена принципова можливість розгляду проблеми з різних точок зору. Внутрішній діалог, який відбувається на рівні одного студента, спрямований на власний пошук істини. В таких умовах виникає бажання мислити, слухати, говорити.

При такій організації відбувається перехід від авторитарної взаємодії до співпраці, від оцінки результатів діяльності до переважної оцінки її процесуальної сторони. Відбувається зміна позиції студента – від виконавської до рефлексивної і позиції викладача, який із ролі транслятора знань перетворюється на організатора пізнавальної діяльності студентів, союзника в пошуку знань, помічника в їх засвоєнні.

Організація особистісно орієнтованого навчання потребує відповідної психолого–педагогічної підготовки викладача, який повинен уміти визначати статус кожного студента у колективі і забезпечувати благополучне положення в системі внутрішньоколективних відносин, формувати у студентів культуру діалогового спілкування, здійснювати оптимальний розподіл ролей у груповій і колективній пізнавальній діяльності, активно здійснювати керівництво індивідуальною творчою діяльністю кожного. Викладач повинен вміти будувати навчальний процес відповідно до результатів діагностичного обстеження студентів, володіти ефективними методами викладання, гнучкістю і оригінальністю мислення і творчим підходом до вирішення завдань.

Теоретичний аналіз проблеми дозволяє стверджувати, що особистісно орієнтоване навчання значною мірою сприяє розвитку творчого потенціалу студента за певних умов, домінуючими серед яких, на наш погляд, є наступні: залучення кожного студента до творчої навчально–пізнавальної діяльності; формування у студентів мотивів пошукової діяльності через усвідомлення і розвиток потреби у самореалізації; готовність педагогів до організацій особистісно орієнтованого навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І.Д. Особистісно–орієнтоване виховання: Науково–методичний посібник. -К.: ІЗМН, 1998. – 123с.
2. Бондаревская Е.В. Смысл и стратегия личностно-ориентированного воспитания //Педагогика. - №1. – 2001. – С.17-24.
3. Якунин В.О. Педагогическая психология: Учебное пособие. – 2-е изд. – СПб: Изд-во Михайлова В.А. – 2000. – 349 с.